

Dalmatinski buhač – koristan, a zanemaren

U potrazi za izvorom insekticidne aktivnosti nije potrebno posegnuti daleko od prostora hrvatskog dijela obale Jadranskog mora i otoka. Na propusnim, degradiranim, vapnenastim i kamenitim tlima ovih područja raste biljna vrsta, dalmatinski buhač (*Tanacetum cinerariifolium* /Trevir./ Sch. Bip), koja u svojim cvjetnim glavicama sintetizira prirodni insekticid piretrin.

Brojna istraživanja su pokazala brzu biorazgradivost, neotrovnost za ljude i toplokrvne životinje, a ujedno visoku insekticidnu aktivnost i repelentnost piretrina na brojne štetnike.

Zbog navedenih razloga svrstan je u skupinu spojeva čija je uporaba dozvoljena u ekološkoj poljoprivredi. Primjenu nalazi i u kućanstvu, javnom zdravstvu, u skladištenju poljoprivrednih proizvoda te u veterini. Piretrini su se pokazali učinkoviti u suzbijanju nekih vrsta lisnih uši, cikada, crvenog voćnog pauka, biljnih stjenica, gusjenica kupusnog bijelca, krvave jabučne uši, malog brašnara, krpelja, komaraca, buha i mnogih drugih štetnika u poljoprivredi i nametnika u javnom zdravstvu. Uporaba buhača danas čini oko 80 % od ukupno korištenih biljnih insekticida na tržištu.

Upotreba i u kućanstvu

Insekticidna aktivnost dalmatinskog buhača poznata je stoljećima. Tradicionalno se sadio u maslinicima kao zaštita od maslinove muhe i maslinovog moljca, dok se prah od osušenih i usitnjenih cvjetnih glavica koristio u kućanstvima kao zaštita od različitih štetnika. U razdoblju između dva svjetska rata uzgajani su na području središnje i južne Dalmacije te su se velike količine osušenih cvjetnih glavica izvozile u druge dijelove svijeta, posebice SAD.

Osušena cvjetna glavica

Početkom Drugog svjetskog rata i otkrićem sintetskih insekticida širokog spektra djelovanja, zanimanje za piretrinom prestaje, pa tako i potreba za proizvodnjom dalmatinskog buhača. Pokušaji ponovnog uvođenja dalmatinskog buhača u poljoprivrednu proizvodnju Republike Hrvatske završavali su bezuspješno.

Situacija se danas nije značajno promijenila, buhač se vrlo često spominje, ali se nitko ne odlučuje za pokretanje značajnije proizvodnje.

Strogo zaštićena biljna vrsta

Danas je dalmatinski buhač strogo zaštićena vrsta prema Pravilniku o strogo zaštićenim vrstama (NN, br. 144/13 i 73/16), stoga je branje, rezanje, iskopavanje, skupljanje ili uništavanje jediniki strogo zabranjeno. Najveću prijetnju prirodnim populacijama dalmatinskog buhača predstavlja uništavanje i gubitak staništa izazvano ljudskim utjecajem, posebice zbog poljoprivrede, turizma, prekomjernog iskorištavanja, industrijskog razvoja te gradnje infrastrukture i naselja. Stoga je potrebno poduzeti sve odgovarajuće mjere za njihovo očuvanje.

Svoj doprinos očuvanju svakako će dati i projekt pod nazivom „**Genetska osnova insekticidnog potencijala dalmatinskog buhača**“, financirana od strane Hrvatske zaklade za znanost, voditeljice doc. dr. sc. Martine Grdiša. Predloženi projekt povezat će aktivnosti različitih znanstvenih područja u svrhu utvrđivanja genetske i biokemijske raznolikosti ove endemske i gospodarski važne biljne vrste, a dobiveni će rezultati predstavljati dobar temelj za razvoj budućih oplemenjivačkih programa i uvođenje dalmatinskog buhača u poljoprivrednu proizvodnju.

Kako uzgajati dalmatinski buhač?

Buhač je fotofilna i termofilna biljna vrsta, koja dobro podnosi visoke ljetne temperature i nedostatak vlage. Zahtjeva uzgoj na sunčanim terenima zaštićenim od vjetrova. Najpogodnija tla za uzgoj su lagana, pjeskovita i kamenita tla osrednje plodnosti. Preporuča se uzgoj iz presadnica, za čiju se proizvodnju sjetva sjemena provodi krajem veljače u zagrijanom prostoru. Presadnice su spremne za sadnju na stalno mjesto krajem travnja, početkom svibnja.

Sadnice dalmatinskog buhača

Optimalna temperatura klijanja sjemena kreće se od 20-22° C. Sadnja na stalno mjesto obavlja se na razmak od 50 cm između redova te 30 cm unutar redova. Moćna je i sadnja u jesen, odnosno u listopadu ili studenom. Ovakva se sadnja smatra povoljnijom, jer biljke već u prvoj godini mogu dati veću količinu cvjetova. Cvatnja započinje u drugoj vegetacijskoj sezoni, krajem svibnja. Sadržaj piretrina ovisi o genotipu i klimatskim uvjetima, ali i o stadiju razvoja cvjetnih glavica. Utvrđeno je da je najveća koncentracija upravo u fazi kad je zračasti cvjetovi stoje vodoravno, a otvoreno je 1/2 do 3/4 cjevastih cvjetova, odnosno 3 do 4 dana nakon početka cvatnje.

doc. dr. sc. Martina Grdiša